

«Ζαρκάδι με το μικρό του». Χαλκός ύψος 0,30 εκατ.

Φρόσω Μενεγάκη - Εύθυμιάδη: μιά γλυπτριά υπυπᾶ τήν πόρτα τῆς Ἀναδημίας

Ἀπό τίς μικρές Ταναγραίες κόρες, τὰ εἰδώλια καί τὰ ζῶα τερακότας ὡς τὰ σύγχρονα γλυπτά ἀπό σφρηλίτικο χαλκό, σίδηρο ἢ ἀρείχαλκο, ἀπό τίς μορφές τοῦ μῦθου ἢ τοῦ σύγχρονου κόσμου καί ἀκόμα ὡς τὰ σχήματα τὰ ἀλληγορικά, τὸ ἔργο τῆς Φρόσως Εὐθυμιάδη Μενεγάκη βρίσκει τίς ρίζες του στήν μακριά μας ἱστορία καί προβλεπεί τήν ψυχική της εὐαισθησία.

«Κατάγομαι ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη», ἀναφέρει σ' ἕνα διογραφικό της σημείωμα. «Τὸ 1922 ὁ πατέρας μου Ἀγγελὸς Εὐθυμιάδης κατέφυγε στήν Ἀθήνα μέ τήν οικογένειά του. Ἀπὸ τὰ σχολικά μου χρόνια εἶχα ἀγαπήσει στά μουσεῖα μας τίς Ταναγραίες καί τήν ἀγγειοπλαστική τῆς Μινωικής Κρήτης καί ἀποφόρασα, ὅτι ἡ παράδοση αὐτή καί δημονημῆ Ἑλληνική Τέχνη ἔπρεπε νά ξαναγεννηθεῖ στόν τόπο μας».

Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνὴ ἡ Φρόσω Μενεγάκη - Εὐθυμιάδη μαζί μέ τίς πικρές ἔμπειρίες τοῦ ξεριζωμοῦ, μετέφερε στή νέα της πατρίδα τίς καταδολές καί τὸ φῶς τῆς Ἰωνίας, τοὺς δραματισμούς της καί τὸ πάθος γιὰ δημιουργία.

Τὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια, δυσκολότερα ἀκόμα γιὰ ἕνα νέο κορίτσι ποὺ ζητάει νά σπουδάσει καί μάθεινα στὸ ἐξωτερικό, ἡ Φρόσω πείθει τοὺς γονεῖς της καί φωνεῖ ἐπειδὴ στήν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε ἡ κατάλληλὴ σχολή.

Θά φοιτήσει στήν Κρατική Σχολὴ Ἐφαρμοσμένων Τεχνῶν στὴ Βιέννη (σήμερα ἀνοιάζεται ΑΚΑΔΗΜΙΕ FUR ANGEWANDTE KUNST) μέ καθηγητὴ τὸν ROBERT OBSIEGER καί θὰ τελειώσει μέ ἀρίστη.

Εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνίδα ποὺ ἀκολούθησε τὸν κλάδο αὐτό, σὲ μιά ἐποχὴ ποὺ τὰ πρότυπα ἦταν ἔλαχιστα καί ποὺ Ἑλληνίδες, ἐκτός ἀπὸ τὴν Μπέλλα Ραφαηλοπούλου καί τὴν Τίτσα Χρυσοχοίδου, δὲν ὑπῆρχαν σ' αὐτὸ τὸν χῶρο.

«Θαύμασα τὴν Μπέλλα, ἐξομολογεῖται τώρα ἡ Φρόσω Μενεγάκη, ἐγὼ γιὰ τὸν δούλεμα ἀπ' εὐθείας τὴν πέτρα, ἦταν κάτι συναρπαστικό. Θαύμαζα τότε δὴ ἐκεῖνη τὴν ομάδα τῶν Ἑλλήνων, τὴν Μπέλλα, τὸν Ἀπάρτη, τὸν Κωστή Παπαχριστόπουλο, ποὺ δούλευαν στὸ Παρίσι πλῆι στὸν Μπορντέλ. Ἐγὼ ὅμως ἤμου γοητευμένη μέ τίς Ταναγραίες, ἤθελα νά σπουδάσω τὴν τερακότα καί καταλαβαίνετε πόσο δύσκολο ἦταν νά τὸ κάνω, ὄχι τόσο γιὰτὶ ἔπρεπε νά φύγω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ γιὰτὶ σπουδαία πιάνο καί οἱ γονεῖς μου ἤθελαν νά γίνω σοῦλατ».

Τὸ 1938 πῆρε μέρος στήν Πρῶτῃ Πανελλήνια Ἐκθέσῃ καί βραβεύθηκε γιὰ τίς τερακότες της. Ἀπὸ τότε ὡς σήμερα δούλεμα ἀσταμάτητα καί καθιερώθηκε ὀχι μόνο στήν Ἑλλάδα ἀλλὰ καί στὸ ἐξωτερικό. «Μᾶς ἀνοίγει τὸ δρόμο πρὸς τὸ τί θὰ ἔπρεπε νά σημαίνει τὸ ἑλληνικό παρελθόν γιὰ τὸν δικὸ μας κόσμο», τῆς ἔγραψε ὁ Ἀλφρεντ Μπάρ.

Σαραντὰ δύο χρόνια δημιουργικῆς δουλειᾶς, σερμὴ καί ἀπλή, μέ τοὺς δικούς της συλλογισμούς ἀνακάλυψε ἕνα γόνιμο κύκλο δημιουργίας καί φέτος εἶναι ὑποψήφια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθῶνων γιὰ τὴν ἔδρα τῆς γλυπτικῆς.

Ἀνὰ τελευτῆς τῆς ἐγίνε αὐτὴ ἡ τιμὴ, ὅπως ἡ ἴδια μέ σεμνότητα λέει, θὰ εἶναι ἡ πρώτη γυναίκα ἀκαδημαϊκὸς στήν Ἑλλάδα. Τὸ γεγονός ἐξαιρετικὸ θὰ εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερη σημασία. Ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀπλή ἐκλογὴ ἑνὸς προσώπου, θὰ εἶναι ἕνα ἀνοιγμα (μετὰ τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας) τοῦ πνευματικοῦ ἀνδρανα τῆς χώρας πρὸς τίς Ἑλληνίδες ποὺ ἔχουν ἀναλάβει τὴν ζωὴ τους στήν ἐπιστήμη καί τὴν τέχνη κί ἀσφαλῶς ὑπάρχουν καί στοὺς δύο τομεῖς πολλῆς.

Χρειαζόταν ἐξαιρετικὸ τόλμη, εἶπαν ὅλοι, εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν εἶχα ποτὲ σκεφθεῖ νά ὑποβάλω στήν Ἀκαδημία ὑποψηφιότητα, λέει ἡ ἴδια, ὑπῆρχαν μερικοὶ φί-

«Λουόμενη» Τερακότα (ὑψος 0,21 μ.)

λοι ποὺ ἀγαποῦν τὴ δουλειά μου κι ἐκεῖνοι μέ παρότρυναν. Στὴν ἀρχὴ ἤμου ὀλο ἀρνηση, μετὰ πρέπει νά πῶ ὅτι μέ συγκίνησε ἡ ἴδεια. Τώρα περιμένο μέ μεγάλη συγκίνηση».

Στὸ σπίτι της στὰ Πατήσια (χτισμένο σὲ σχέδια τοῦ Πικιῶν), ποὺ ἡ καλλιτέχνης τὸ χρησιμοποιοῦ συγχρόνως γιὰ ἐργαστήριο καί ἐκθετήριο, βλέπει καλεῖς ὅλες τίς φάσεις ποὺ πέρασε ἡ Φρόσω Μενεγάκη - Εὐθυμιάδη ἀπὸ τὴν πρώτη της ἔκθεση μέ τερακότες τὸ '38 ὡς τὰ διάφορα ἄλλα ὕλικά (ἀρείχαλκος, μάρμαρο, σίδηρο, χαλκός) ποὺ μέ τὴν ἴδια ἀγάπη καί πλάστικό ἐυστοίκο δούλεψε.

— Πῶς πέρασατε ἀπὸ τὴν τερακότα σὲ πῶ δυσκολόπλάστα ὕλικά;

— Τὸ πέρασμά μου ἀπὸ τὴν τερακότα στὸν σφρηλίτικο ἀρείχαλκο ἢ καί ἄλλα ὕλικά τὸ ἔφαιλο στὸν Κουλεντιανό. Αὐτὸς μὲ ἀνοίξε τὸ δρόμο καί τοῦ τὸ χρυστά εὐγνωμοσύνη. Βρισκόμου στὸ Παρίσι τὸ 1955 καί ἔπαιμα μέρος σὲ μιά ἔκθεση στὸ Μουσέιο Ρουντέν. Εἶχα ἕνα ἔργο καί ἔπρεπε νά βρῶ χυτήριο, ἀλλὰ ἦταν ἀδύνατον. Τότε ὁ Κουλεντιανὸς μὲ εἰδεῖ πῶς θὰ δούλεω μόνη τὸ σφρηλίτικο καί ὀ τότε ἔγκρατέψαμε δραματικὰ τὴν τερακότα καί ἐπέδωκα στήν ἀπευθείας κατασκευὴ σφρηλίτου μετᾶλλου. Τὰ νέα αὐτὰ ὕλικά μὲ ἔδωσαν μεγαλύτερη ελευθερία στὴ δημιουργία.

— Ποιά διαφορετικὴ αἴσθησι δημιουργεῖ στὸν καλλιτέχνη ἡ ἐπεξεργασία τοῦ πηλοῦ καί τοῦ μετᾶλλου;

— Μεγάλὴ διαφορά. Μὲ τὴν τερακότα παρακολουθεῖς καί ζεῖς τὸ ἔργο ποὺ θὰ δημιουργήσεις ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ πλάσεις τὸν πηλό ὡς τὴ στιγμή ποὺ θὰ δεῖς ἐτοιμο τὸ δημιούργημα. Μὰ τὸ μετᾶλλο εἶναι πολὺ δύσκολο. Ἐξελίνας ἀπὸ μιά συγκεκριμένη ἴδεια καί δουλεύεις κομμάτι κομμάτι, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶσαι σίγουρος τί θὰ γίνε ὡς τὸ τέλος, μορεῖ νά μὴν εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ φαντάστηκες, σὲ προβλεπεί.

— Μὲ τὴν τερακότα ὑπάρχει μιά ἀμεση ἐπαφὴ ὕλικου καί δημιουργοῦ, γι' αὐτὸ τὴν ἀγάπησα πολὺ, ἀλλὰ τὸ μετᾶλλο ἦταν κάτι νέο καί πῶ ἐδυνατό, μὲ ἀνοίγε νέους δρόμους καί ἡ αἴσθησι ὅτι σαμᾶζει αὐτὸ τὸ ὕλικό γιὰ μένα εἰδικὰ ποὺ εἶμαι γυναίκα καί χρειάζεται νά καταβάλλω τεράστια μικρὴ δύναμη μὲ δίνει ἄλλη ἱκανοποίηση.

— Θὰ ξαναδουλέψετε τερακότα;

— Ἀρχισα νά τὸ σκέπτομαι γιὰτὶ τὰ χέρια μου ἔχουν πονεῖσαι ἀπὸ τὸ σφρηλίτικα.

— Πόσο περισσότερο λειτουργεῖ τὸ συναίσθημα ἀπὸ τὴ λογική σὲ μιά γυναίκα καλλιτέχνη;

— Νομίζω ὅτι κι ἕνας ἄντρας καλλιτέχνης ἔχει πολὺ ἀνεπτυγμένο τὸ συναίσθημα. Ἴσως πάλιότερα ἐπειδὴ οἱ γυναῖκες ἔκαναν λου-

λουδάκια ἢ κάτι ἄλλο ἀπλό, ἐπειδὴ ἡ ἐποχὴ ἦταν τέτοια, μπορούσαμε νά λέμε ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκανε γυναίκα, ἀλλὰ σήμερα ἕνα ἔργο γυναίκα κί ἕνα ἔργο ἄντρα δὲν μπορεῖ νά τὸ ξεχωρίσει. Ἦ μὴν διαφορά εἶναι, εἰδικὰ στὴ γλυπτική, ὅτι ἐπειδὴ οἱ ἄνδρες ἔχουν μεγαλύτερη σωματικὴ αὐτοχὴ κάνομο ἴσως καί μεγαλύτερα κομμάτια, δηλαδὴ πῶ δύσκολα τεχνικά. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅτι καί νά κάνει ἡ γυναίκα ὕστερη. Ἐχο κάνει πολλῆς φορὴς ὑπεράβρωτες προσπάθειες καί εἰς βάρος τίς ὕγειας μου ἀκόμα.

Ἡ γλυπτικὴ δὲν εἶναι μιά ἐξελκτικὴ ἔκφρασι τῆς δουλειᾶς τῆς πάνω στήν τερακότα. Ἡ Μενεγάκη σπουδάσε μετὰ τὴν Βιέννη γλυπτικὴ στὸ Παρίσι μέ τὸν καθηγητὴ Ζιμόν. Ἐἰ τεχνικὴ τῆς τερακότας — μὲς λέει — εἶναι πολὺ ὀσκολο, χρειάζεται γνώσεις καί μόχθο πολὺ. Τὸ μεγάλο πρόβλημα εἶναι ὁ φούρνος καί γὰ ἔκανα μεγάλα κομμάτια ποὺ εἶναι ἀκόμη δυσκολότερα, ὀχι τόσο στήν ἐπεξεργασία τῆς φόρμας ἀλλὰ στὸ ψήσιμο καί στὴ μεταφορά τους. Μερικῆς φορὴς ἦταν κατορθώμα, μπορῶ νά πῶ.

Ἐκτός ἀπὸ τίς Ταναγραίες, τὰ εἰδώλια, τὰ πορτραῖτα (δύο πορτραῖτα, τοῦ Κοζαντζάκη καί τοῦ Πικιῶν), βρίσκονται στὸ σπίτι της) ἡ καλλιτέχνης ἀγάπασε τὰ ζῶα. Ὑπῆρξε μιά ἀρκετὰ μεγάλὴ περίοδος ποὺ δούλεμα μέ μοντέλα νεογέννητα ελαφάκια, γαϊδουράκια, μοσχάρια κλπ. Μιά τέτοια σειρά εἶχε διαλέξει ὁ δήμαρχος Κοτζιάς νά στολίσει τὰ πάρκα καί τοὺς κήπους τῆς Ἀθῆνας, ἀλλὰ τὸ σχέδιο ναυάγησε μέ τὸ θάνατο τοῦ Κοτζιά.

Στὴ σημερινὴ δουλειά της ὀμως συναντοῦμε ἀκόμα καί φόρμες πῶ μοντέρνες καί ἐντελῶς ἀπρησμένες.

«Οἱ λέξεις μοντέρνα καί σύγχρονη ἔχουν πολλῆς διαβαθμίσεις, κλείνουν ὅλες τίς τελευταῖες τάσεις, ποὺ κάθε λίγα χρόνια ἐμφανίζονται. Πιστεύω ὅτι πολλῆς ἀπὸ αὐτῆς καταλήγουν σὲ κάτι ἐνδιαφέρον κι ἄλλες σβήνουν. Δὲν ἔχο ἀντίρρηση γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἐκφράζεται κάθε καλλιτέχνης, φταῖναι νά ἔχει ποιότητα».

Ἡ γλυπτικὴ στήν Ἑλλάδα τί προβλήματα ἀντιμετωπίζει;

— Οἱ γλύπτες σήμερα εἶναι ἤρωες στὸν τόπο μας. Ἐχουν πάθος στὴ δουλειά τους ἀλλὰ λίγες ἐλπίδες νά δού τὸ ἔργο τους κατοχυρωμένο. Τώρα γίνεται μιά προσπάθεια νά γίνε μιά προβολὴ καί τὸ Κράτος νά στολίσει κήπους, πάρκα καί κτίρια μέ ἔργα Ἑλλήνων γλυπτῶν. Αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νά εἶχε γίνε, ἡ Ἀθήνα ἔπρεπε νά εἶναι γιαντὴν μέ ἀνάμματα.

Ἡ γλυπτικὴ εἶναι μιά δουλειά ποὺ θέλει κάποι καί ἔξωρα, νά δίνεις σ' ὀλη σου τὴ ζωὴ, νά κάποτε χρειάζεται καί νά πᾶρεις.

Κίτσα Μπούτζου